

Vjekoslav Milovan

KRŠĆANSKA OBITELJ U DANAŠNJEM DRUŠTVU

*Sociološko-pastoralni prikaz nekih aspekata
obiteljske problematike u riječkoj metropoliji*

Dok je ovaj tečaj bio još u fazi planiranja,¹ rektor VBŠ u Rijeci dr. M. Valković zamolio me da priprelim sociološki prikaz stanja i transformacije u obiteljima na području naših triju biskupija u metropoliji. Budući da empirijskog materijala za takav prikaz praktički nije bilo, odlučili smo se da sastavimo upitnik koji bismo razaslali pojedinim župnicima da se tako mognu skupiti bar neki osnovni podaci o sadašnjim obiteljima. Pritom smo morali imati na umu da upitnik bude toliko jednostavan da župnici bez velikog truda mogu na nj odgovoriti, a u isto vrijeme takav da njime skupimo što više podataka koji bi mogli biti od koristi za planirani sociološki prikaz. Tako je nastao upitnik »Obitelj u župi«, koji je VBŠ u Rijeci sredinom svibnja 1972. g. poslala na 26 župničkih adresa širom metropolije.² Za istraživanje je odabrano nekoliko župa iz većih gradova (Rijeke i Pule), zatim nekoliko župa iz manjih gradića, gdje se u istoj župi grad miješa sa selom, i, konačno, određeni broj seoskih župa — sve s područja Istre, Primorja, otoka i kopnenog dijela riječko-senjske nadbiskupije. Željeli smo dobiti podatke iz svih biskupija i različitih sredina u kojima kako bismo došli do uvida u obiteljske prilike u raznim ambijentima.

Iako su župnici zamoljeni da pošalju odgovore najkasnije do 20. lipnja, da bismo prikupili što više upitnika, čekali smo još cijeli mjesec dana, nakon čega sam započeo obradom. Stiglo je ukupno 15 ispunjenih upitnika: iz Istre 6, iz

¹ Ovaj je referat održan na svećeničkom teološko-pastoralnom tečaju u Rijeci 11.—13. rujna 1972.

² Taj upitnik donosimo na kraju članka. Poslan je bio riječko-senjskim župama (10): Kozala-Rijeka, Sv. Nikola-Rijeka, Kostrena-Sv. Lucija, Delnice, Crikvenica, Ogulin, Cetinograd, Jablanac, Mošćenice, Lovinac. U Istri je upitnik poslan na župe (10): Sv. Antun-Pula, Gospa od mora-Pula, Poreč, Vižinada, Sv. Lovreč Porečki, Marčana, Sv. Lovreč Labinski, Žminj, Buzet, Oprtalj. Poslan je i krčkim župama: Mali Lošinj, Rab, Novalja, Punt, Vrh, Lopar.

krčke biskupije 4, iz riječko-senjskog područja 5.³ Za obradu podataka grupirao sam župe u gradske (4), gradsko-seoske (5) i seoske (8). Na području tih župa živi oko 85.000 stanovnika, od kojih su oko 72.000 katolici.⁴

Tablica 1

Pregled župa koje su odgovorile na upitnik

	Stanovnika	Katolika
a) Župe većega grada (gradske, 4):		
1. Kozala, Rijeka	11.000	8.000 (?)
2. Sv. Nikola, Rijeka	15.000	14.000
3. Sv. Antun, Pula	14.000	12.000
4. Gospa od mora, Pula	8.500	8.000
	48.500	42.000
b) Župe manjega grada (gradsko-seoske, 5):		
1. Crikvenica (riječko-s.)	4.500	4.000
2. Kostrena, Sv. Lucija (RS)	2.380	2.320
3. Mali Lošinj (Krk)	4.300	2.500
4. Ogulin (RS)	9.500	7.500
5. Poreč (Istra)	4.200	2.800
	24.000	19.120
c) Seoske župe (8):		
1. Cetingrad (RS)	5.500	3.500
2. Marčana (Istra)	1.143	1.112
3. Novalja (Krk)	1.962	1.961
4. Punat (Krk)	1.400	1.400
5. Sv. Lovreč Por. (Istra)	955	928
6. Vižinada (Istra)	1.065	1.050
7. Vrh (Krk)	600	600
8. Žminj (Istra)	3.105	3.097
	12.625	10.551

Ne može se reći da te župe koje su poslale odgovore na upitnik »Obitelj u župi« predstavljaju u strogom smislu uzorak koji je reprezentativan za cijelo područje triju biskupija metropolije. Ipak mislim da nam skupljeni podaci mogu poslužiti kao osnovna orijentacija na području koje je dosada bilo posve nepoznato te da su stoga zanimljivi i korisni.

Prije nego počnem iznošenjem podataka do kojih nas je dovelo istraživanje, mislim da bi bilo korisno da kraćim uvodnim dijelom o promjenama u današ-

³ U drugoj polovici kolovoza stigla su još dva upitnika — iz župa Sv. Nikole-Rijeka i Gospe od mora-Pula; njih sam također naknadno uključio u ovaj izvještaj.

⁴ Računa se da na cijelom području Riječke metropolije boravi oko 500.000 katolika.

njem društvu postavimo okvir — na temelju prihvaćenih znanstvenih spoznaja — u kojem ćemo jasnije i točnije moći ocijeniti zbivanja i promjene što ih opažamo kod naših obitelji.

A. Današnje društvene promjene i promjene u obitelji

Polazna točka za razumijevanje promjena koje se ostvaruju danas u obiteljima, uzrokujući brojne krize i napetosti i otvarajući nove, dosad nepoznate probleme, jest opća i duboka transformacija društva koju je pokrenula era industrijalizacije. Cjelokupno, naime, društvo, cijelo čovječanstvo, doživljava danas tako brz i dubok razvoj kakav se u prijašnjim stoljećima nije mogao ni zamisliti: stoga se govori o tzv. industrijskoj revoluciji, koja je zapadne zemlje i Sjevernu Ameriku zahvatila još početkom 19. stoljeća i odonda se nezadrživom snagom širi, zahvaćajući cijeli svijet: na mjestu prijašnjeg agrarnog društva i kulture, čija se osnovna struktura — ostvarena s neolitskom, agrarnom revolucijom — kroz 5000 godina nije promijenila, danas se formira novo, industrijsko društvo, koje stvara novu kulturu, stubokom transformirajući brojna područja i oblike života koji su prije kroz stoljeća ili čak milenije bili izvan diskusije i općeprihvaćeni.

Uz današnju industrijalizaciju povezane su brojne promjene, bilo na ekonomskom, socijalnom, kao i kulturnom području, u koje je zajedno s cjelokupnim društvom uvučena i obitelj, prva stanica društva. Novi industrijski proizvodni sistem dovodi do pojave urbanizacije, vrlo žive migracije unutar zemlje i izvan nje, naglašene socijalne mobilnosti, zapošljavanja žena izvan kuće, novih odnosa u obitelji itd. U novim se prilikama urbanog načina života mnogo jače osjeća problematika demografskog rasta te se javljaju brojna ranije za obitelj nepoznata pitanja, od ograničavanja broja djece do kompleksne problematike odgoja. »Brak i obitelj povezani su tisućama niti s društvom, s njegovim ustanovama, razvojem i krizama. Na materijalnom području na njih djeluju uvjeti životnog prostora, posla i nezaposlenosti, konjunktura i inflacije, nestašice stanova i životni standard. Ali na njih duboko utječu i duhovna strujanja; ideje kao sloboda i emancipacija, autoritet i njegova kriza, partnerstvo i samoodlučivanje — suoblikuju njihov život; moral i nemoral, javno mišljenje i moda, sekularizacija i demokratizacija nužno ih zahvaćaju.«⁵

Nekadašnja agrarna i današnja urbana obitelj

Da bismo mogli jasnije uočiti osnovne crte u životu današnjih obitelji, dobro je promotriti lik nekadašnje agrarne obitelji, koji je kod nas bio dominantan još do sredine prošlog stoljeća, a pojedini elementi toga lika još i danas postoje na različite načine. Usporedit ćemo ga potom s novom obitelji koju formira industrijsko i urbano društvo: u razvijenim zemljama ona već odavna postoji,

⁵ J. DAVID: *Moderne Massengesellschaft*, u knjizi: *Ehe und Familie im Aufbau der Pfarngemeinde* (Herder, Wien 1965.), str. 11.

pa tako i kod nas u gradskom ambijentu, dok je na ostalim područjima u toku intenzivan proces transformacije u smjeru toga urbanog tipa.

Nekadašnja je obitelj bila velika patrijarhalna zajednica, utemeljena na očevu autoritetu. Među južnim Slavenima to su bile tzv. velike ili zadružne kuće, zadruge, ali osnovna organizacija slična je širom Evrope. Takve su obitelji bile stabilne i nepokretne, generacijama su živjele u istom selu ili čak u istoj kući. Jednolični život članova ravnao se po godišnjim dobima, prema crkvenim blagdanima i vlastitim običajima, unutar kućnog dvorišta, staje, sela i obližnjih polja. Rodbinska je povezanost bila jaka, svi su se susjedi osobno poznavali, znalo se tko je domaći župnik, a tko općinski uglednik. Djeca su prihvaćala zanimanje roditelja. Svatko je znao koje su mu u tom društvu mjesto i dužnosti: svatko je rastao s osjećajem stabilnosti toga svijeta, siguran i zaštićen unutar te zajednice; sve je bilo unaprijed spremno, trebalo se samo prilagoditi i čuvati tradiciju.

Što je obitelji bilo potrebno, proizvodilo se uglavnom kod kuće ili u selu; za razliku od modernog rada u tvornici ili uredu, roditelji su bili stalno zajedno i uz djecu, daleko od opasnih poznanstava i veza koje mogu danas ugroziti brakove. Osigurana je bila ekonomska i duhovna samostalnost u obitelji. — Kolika razlika od današnjih obitelji, kamo dolazi mnoštvo utjecaja iz škole, društava mladih, novina, radija, televizije itd.! Danas je obitelj mnogo otvorenija te se za odgoj djece na nju postavljaju mnogo veći zahtjevi.⁶

Opseg obitelji bio je nekad mnogo veći nego danas: uz djeda i oca u kući su bili prisutni stričevi, njihova djeca i druga rodbina; tu se susretalo više generacija, tako da su s djedovima često živjeli i prauunci, a ipak svako je dijete bilo dobrodošlo kao nova radna snaga; u tadašnjim okolnostima nije se postavljalo pitanje planiranja obitelji ni »odgovornog roditeljstva«.

U takvoj patrijarhalnoj obitelji posve je izuzetan položaj imao otac. On nije bio samo suprug i otac, nego »direktor obiteljskog poduzeća«, poslodavac i poglavar, jedini koji je određivao posao, sklapao ugovore, raspolagao novcem — tako da su i žena i djeca bili posve ovisni o njemu. On je ženio sinove i udavao kćeri, pri čemu nisu bili toliko važni osjećaji mladih koliko društveni i ekonomski faktori.

Kad je u prošlom stoljeću agrarno društvo počelo uzmicati i mijenjati se pred nastupajućom industrijskom revolucijom, patrijarhalna se obitelj posvuda počela cijepati. Kod nas su se seoske zadruge počele raspadati sredinom prošlog stoljeća, a negdje su se uzdržale donedavna.

U industrijskom i urbanom društvu obitelj poprima sasvim nove značajke. Na mjesto brojne i višegeneracijske obitelji dolazi mala dvogeneracijska obitelj, gdje uz roditelje žive samo djeca, i to dok se ne osamostale: čim se ožene, po pravilu osnivaju novo, vlastito domaćinstvo. Djedovi i rodbina žive odijeljeno. Većina obitelji živi sada unutar gradskih zona ili je bar pod velikim utjecajem grada i industrije, tako da i sela postepeno poprimaju značajke urbanog života. Obitelj više nije mjesto zajedničkog rada i privređivanja, jer je otac — a često i majka — zaposlen daleko od kuće, dok obitelj ostaje samo mjesto za kraći

⁶ Usp. K. TILMANN: *Posizione e funzione dell'insegnamento della religione nella scuola elementare nell'ambito della formazione religiosa complessiva del fanciullo*, u knjizi: B. DREHER — A. EXELER — K. TILMANN, *La sterilità della catechesi infantile* (Ed. Paoline, Modena 1968.), str. 23—25.

boravak i odmor te za potrošnju ekonomskih dobara. Riječi kao »roditeljska kuća« ili »obiteljsko ognjište« u novim društvenim prilikama izgubile su onaj sakralni značaj koji su imale nekada: česte su seobe iz sela u grad ili iz mjesta u mjesto, mijenjaju se kuće i stanovi, a sa seobama gube se i brojne nekadašnje tradicije.

Unutar obitelji oblikuju se novi odnosi: patrijarhalna prevlast muškarca nestaje, među supruzima se — uz zakonsku ravnopravnost razvijaju odnosi partnerstva; otac u kući stječe i uzdržava autoritet samo unutrašnjom snagom svoje ličnosti, kojom nastoji osvojiti povjerenje članova. Žena dobiva mnogo veću samostalnost, a tako i djeca, koja više ne žive isključivo u obitelji, nego su već od ranih godina izložena utjecaju drugih činilaca, kao škole, društava za sport i rasonodu itd. te modernih sredstava informiranja.

Obitelj je sada brojčano mala jer dijete (gledano pod ekonomskim vidom) više ne znači pomoć roditeljima nego je — zbog neophodnosti dugogodišnjeg školovanja i drugih okolnosti — za njih velik teret.

Bračnog druga mladi sada biraju sami, oslanjajući se u prvom redu na vlastite, napose afektivne kriterije, tako da se stabilnost obitelji osniva poglavito na njima, a ne na društvenim i ekonomskim faktorima kao što je bilo nekada.

»Sociolozi su uporni u isticanju činjenice da se u braku i obiteljskom životu žarište važnosti pomiče s izvanjskih činilaca prema onome što se redovito naziva intimna sfera, a to su osobni i psihički odnosi. Budući da su uglavnom nestali izvanjski elementi koji su pružali čvrstinu, obiteljska solidarnost ne počiva toliko na gospodarskim, društvenim i pravnim činionicima (da ne kažemo na prisili što je vrše ti činiooci) koliko na određenoj unutrašnjoj voljnoj raspoloživosti u korist braka i obitelji. Stoga posebno značenje poprimaju osobni odnosi između supruge . . . «⁷ Ako se u modernoj obitelji naruši ta osobna intimna sfera, brak se često raspada, dolazi do rastave.

B. Promjene u obiteljima na području metropolije

Sumarno opisani razvoj iz patrijarhalne agrarne obitelji u obitelj modernoga industrijskog doba ostvaruje se posvuda po svijetu, iako različitim tempom i tokovima. Mi bismo ovdje trebali u prvom redu promotriti nove prilike u kojima se našla obitelj u Hrvatskoj i posebno u našoj metropoliji, a zanimaju nas osobito oni aspekti života naših obitelji koji bi trebali da pokrenu i usmjere pastoralnu aktivnost Crkve.

Kad se današnja bračna i obiteljska problematika promotri u povijesnoj perspektivi, za područje naše metropolije može se općenito reći da su tradicionalne obitelji ovog područja bile sačuvane od teških moralnih rana koje su već od starine postojale u nekim drugim krajevima Hrvatske, kao što je sloboda izvanbračnih odnosa i raširenost pobačaja po Slavoniji i nekadašnjoj Vojnoj Krajini (izuzev Like i Korduna). Ako mimođemo neke neredne (npr. praksu samodošlosti u Lici, Kordunu i ponegdje u Istri), za primorsko područje s Istrom,

⁷ J. DAVID: *Promjene u strukturi moderne obitelji*, u: *Svesci/Kršćanska sadašnjost* 12, str. 58.

kao i za Liku i Kordun može se reći da se moralnost obiteljskog života visoko cijnila i sačuvala do najnovijih vremena, pa i u brojnim primorskim obiteljima, gdje su muževi-pomorci dugo izbivali na putovanjima. Najnovija vremena i posebno velike moderne migracije povezane uz industrijalizaciju i urbanizaciju, zatim silan razvoj turizma, dakako da su i na područje ove metropolije donijeli nova shvaćanja bračnog i obiteljskog života.⁸

Najprije ćemo navesti nekoliko karakterističnih pogleda na brak i obitelj koji su u moderno doba usvojeni širom Hrvatske⁹ pa i na području ove metropolije, a predstavljaju već ostvarenu promjenu vrednota u odnosu prema nedavnim vremenima; potom ćemo izložiti opširnije prikaze s područja života obitelji.

Žena-supruga je općenito već stekla u obitelji isti utjecaj kao i muž kad se radi o zajedničkim obiteljskim poslovima, npr. o kućnim nabavama, o uređenju kuće ili o odnosu prema djeci. Pritom, dakako, muž i žena zadržavaju svoje specifične uloge, ali u načelu njihov se rad podjednako priznaje. Žena je time stekla i veći utjecaj i veću samostalnost.

Prigodom sklapanja brakova mladi su danas općenito slobodni od pritiska starijih; brak se shvaća prvenstveno kao veza prijateljstva i ljubavi između muža i žene, a mnogo manje kao neki stalan neizmjenljiv društveni ugovor: ako dođe do težih napetosti u odnosima između supruge, ne isključuje se više ni mogućnost rastave braka.

Glede stava prema djeci usvojeno je shvaćanje da je stvar roditelja da određuju kada i kolik broj djece žele imati, a to povlači sa sobom svu problematiku u vezi s reguliranjem poroda.

Usljed sve većeg naglašavanja vrijednosti osobnih želja bračnih drugova, oni sve teže prihvaćaju miješanje izvana na područje njihova intimnog života i načina kako ga oni provode. Usvojeno je, naime, shvaćanje da je njihov intimni život samo njihova stvar, ukoliko preko njega nikome ne nanose nepravdu. Takav stav može, dakako, dovesti do proglašavanja potpune slobode na seksualnom području i zahtjeva za nevezanošću na norme kršćanskog morala.

Budući da Crkva kao ustanova naviješta posebne, vlastite poglede i određuje norme za bračni život, potrebno je da pri naviještanju njeni članovi vode brigu o navedenim vrednotama koje su se u društvu već iskristalizirale i usvojile.

Nakon ovih općih propozicija, iznosimo detaljniji prikaz današnje obiteljske problematike kakav nam je omogućilo istraživanje o obiteljima na području metropolije, u nadi da nam može pružiti konkretnije poticaje i pobude za pastoralnu djelatnost na tom području.

1. Ponajprije želimo pružiti osnovni uvid u *neke značajke današnjih bračnih drugova kod nas*, koji smo stekli proučavajući roditelje prošlogodišnjih krštenika i podatke o obiteljima spomenutih 17 župa u metropoliji. Kao što je već rečeno, župe smo rasporedili u gradske (4), u gradske s jačom značajkom sela (5 manjih gradića) i u seoske župe (8). Ipak jednu od seoskih župa — Cetingrad — pratramo ovdje posebno.

⁸ Usp. A. WEISSGERBER: *Povijesno-politički faktori krize obitelji kod nas*, u: *Obnovljeni život* 1972., 2, str. 149—157.

⁹ Usp. Lj. PLACKO: *Naša hrvatska obitelj danas*, u: *Bogoslovska smotra* 1972, 1, str. 62—63.

Tablica 2

Zanimanje očeva krštenika iz g. 1971.

	gradske ž. (%)	ž. gradića (%)	seoske ž. (%)	ž. Cetingrad (%)
Poljodjelac	—	—	12.4	94.5
Radnik (tehničari, obrtnici, radnici različitih struka i kvalifikacija)	76.1	79.0	67.6	5.5
Pomorac, ribar	2.5	1.9	5.7	—
Službenik, intelektualna zanimanja	16.4	16.3	10.5	—
Umirovljenik, nepoznato	5.0	2.8	3.8	—
Svih	361	320	105	73

Tablica 3

Zanimanje majki krštenika iz g. 1971.

	gradske ž. (%)	ž. gradića (%)	seoske ž. (%)	ž. Cetingrad (%)
Domaćica	37.1	56.6	67.6	100
Radnica (tehničar, obrtnik...)	36.9	23.4	20.0	—
Službenik, intelektualna zanimanja	23.8	18.5	12.4	—
Umirovljenik, nepoznato	2.2	1.5	—	—
Svih	361	320	105	73

Pretpostavljamo da su roditelji velikim dijelom mladi ljudi od kojih 20—45 godina starosti te nam njihovo zanimanje govori o socijalnoj transformaciji koja je kod nas ostvarena tijekom posljednjih desetljeća.

U ambijentu gradova Rijeke i Pule vidimo da tri četvrtine očeva dolazi iz redova radnika i obrtnika (tu su ubrojeni i razni tehničari, pa radnici različitih struka i kvalifikacija kao brodograditelji, mehaničari, električari, tokari, kemičari, stolari, telefonisti, ugostitelji itd.); očeva poljodjelaca nema, pomoraca i ribara je malo (2.5%), a znatan je postotak službenika i pripadnika intelektualnih zanimanja (16.4%).

Gotovo dvije trećine majki zaposleno je izvan kuće, a domaćica je svaka treća majka (37.1%); zaposlene majke najčešće su radnice raznih kvalifikacija i struka, kao tehničari, ugostitelji, trgovci, frizerke, kuharice, bolničarke...; majki-službenika i pripadnica intelektualnih zanimanja ima jedna četvrtina (23.8%, dakle više nego očeva).

Glede zaposlenosti majke naš je upitnik postavio posebno pitanje (16): koliko je žena, koje su vjenčane 1965. i sada borave u župi, zaposleno izvan kuće? Odgovorile su samo župe Sv. Nikola — Rijeka i Gospa od mora — Pula: takvih je majki tamo zaposleno 59%.

U župama manjih gradova, u kojima je još znatnim dijelom prisutno i selo iz okolice, vidimo da su roditelji krštenika (1971.) već posve izišli iz tradicionalnog seoskog načina života. Ni u tim gradsko-seoskim župama ne susrećemo nijednog oca poljodjelca: gotovo svi su radnici raznih struka (79%) ili službenici (16.3%), uz vrlo malen broj pomoraca ili ribara (1.9%).

Majke su u tim župama češće nego u većem gradu zaposlene samo u kući (nešto više od polovice, 56.6⁰/o); u različitim radničkim zanimanjima djeluje jedna četvrtina (23.4⁰/o) majki, a majki-službenika i intelektualki ima 18.5⁰/o. Treba ipak reći da u našim brojnim gradićima i manjim mjestima po Istri i Primorju mnoge majke-domačice postaju sezonske radnice, zaposlene izvan kuće, osobito u turističkoj sezoni. — Glede zaposlenosti žena koje su u tim župama vjenčane 1965. i sada tamo borave, moraju se razlikovati odgovori iz primorskih gradića i Ogulina: u Ogulinu je zaposlena jedna trećina majki, a u primorskim gradićima čak 94⁰/o.¹⁰

Da su obitelji koje žive u urbanoj sredini usvojile i druge značajke obitelji industrijskoga društva, kao što je reduciranje broja članova, vidi se i po broju djece koji susrećemo kod brakova sklopljenih pred 17 godina (1955), dakle onih koji su bili u mogućnosti da rode i veći broj potomstva.¹¹

Iz većih gradova dobili smo odgovor samo od župe Sv. Nikola — Rijeka: među spomenutim obiteljima tamo ima jedno dijete 22⁰/o obitelji, dvoje djece 78⁰/o obitelji, a nijedna obitelj (svih ima 18) nema više od dvoje djece.

U župama manjih gradova (bez Ogulina, koji nije poslao podatke) 89.3⁰/o obitelji ima jedno ili dvoje djece, a troje ili više ima samo 10.7⁰/o obitelji.¹²

Tablica 4

Bračni drugovi vjenčani g. 1955., koji još borave u župi manjega grada, imaju:

nijedno dijete	—
jedno dijete	35.8 ⁰ /o
dvoje djece	53.5 ⁰ /o
troje djece	7.1 ⁰ /o
četvero ili više djece	3.6 ⁰ /o.

(Svih obitelji 28)

Kako je proces transformacije agrarnog društva zahvatio naše seoske župe?

Župa Cetingrad pokazuje značajke posve seoskog, tradicionalnog ambijenta: očeva službenika nema, radnika ima samo 5.5⁰/o, a 94.5⁰/o očeva bavi se poljodjelstvom. Sve su majke — njih 73 — zaposlene samo kod kuće i na selu. Glede broja djece u obiteljima koje su osnovane pred 17 godina (1955.) vidimo da više od polovice tih obitelji ima više nego dvoje djece (3,4 ili više); dvoje djece ima svaka peta obitelj (20⁰/o), a jedno dijete svaka šesta (16,7⁰/o)

¹⁰ U istarskom gradiću Rovinju istraživanje među katoličkim roditeljima (1969.) pokazalo je da je tamo bilo majki-domačica 31.3⁰/o; usp. V. MILOVAN; *Vjerski život katoličkih obitelji u socijalnoj strukturi župe Rovinj* (Kršć. sadašnjost, Zagreb 1970.), str. 45.

¹¹ Usp. pitanje br. 8: tražilo se da se navedu obitelji gdje su roditelji vjenčani 1955. i borave sada u župi, prema broju djece koju imaju.

¹² Istraživanje među katoličkim obiteljima u Rovinju (1969.) pokazalo je da te obitelji imaju:

1 dijete	13.5 ⁰ /o
2 djece	60.2 ⁰ /o
3 djece	25.5 ⁰ /o
4 ili više djece	0.8 ⁰ /o

(Svih obitelji 133)

Tablica 5

Broj djece u obiteljima (iz g. 1955.) župe Cetingrad

Obitelji imaju:

nijedno dijete	10 ⁰ / ₀
jedno dijete	16.7 ⁰ / ₀
dvoje djece	20.0 ⁰ / ₀
troje djece	33.3 ⁰ / ₀
četvero ili više djece	20.0 ⁰ / ₀

(Svih obitelji 30)

Ova župa pokazuje da u nekim krajevima naše metropolije još uvijek postoji tradicionalna seoska sredina; broj djece u obiteljima viši je nego u ostalim seoskim župama koje proučavamo, ali se vidi da i ovamo prodiru shvaćanja industrijskog društva.

Kod ostalih 7 seoskih župa — 4 su istarske, 3 krčke — vidljivo je da su se u znatno jačoj mjeri već udaljile od tradicionalnog seoskog načina života. Očeva tamo ima:

— poljodjelaca	12.4 ⁰ / ₀
— radnika	67.6 ⁰ / ₀
— pomoraca, ribara	5.7 ⁰ / ₀
— službenika	10.5 ⁰ / ₀
— nepoznato	3.8 ⁰ / ₀

Svih 105

Majke krštenika (iz 1971.) još su velikim dijelom domaćice (67.6⁰/₀). Jedan dio njih ljeti postaju sezonske radnice; majki-službenika ili intelektualaca ima 12.4⁰/₀, a svaka peta majka je radnica. — Ako pogledamo majke koje su vjenčane g. 1965., a sada borave u župi, vidimo da je izvan kuće zaposlena samo svaka četvrta majka; župe Sv. Lovreč Porečki, Vižinada i Punat imaju niži postotak majki-domaćica (42⁰/₀).

Gledajući na broj djece u obiteljima (iz g. 1955.) tih seoskih župa vidimo da je viši nego u gradskim obiteljima, ali znatno niži nego u župi Cetingrad. Dvoje djece ima ovdje svaka druga obitelj, a troje 37.2⁰/₀.

Tablica 6

Broj djece u obiteljima iz g. 1955. na seoskim župama (bez Cetingrada)

Obitelji imaju:

nijedno dijete	3.9 ⁰ / ₀
jedno dijete	7.9 ⁰ / ₀
dvoje djece	47.1 ⁰ / ₀
troje djece	37.2 ⁰ / ₀
četvero djece	3.9 ⁰ / ₀

(Svih obitelji 51)

Iz svega iznesenoga vidi se da su značajke urbanih obitelji sve uočljivije na području metropolije: u većim gradovima i u manjim gradićima gotovo općenito, ali one se sve više usvajaju i po seoskim župama. I na selu su sve

rjeđe obitelji u kojima su uz djecu prisutni i otac i majka: očevi su najčešće zaposleni po raznim poduzećima ili drugim ustanovama daleko od kuće; majke su u gradu vrlo često također zaposlene izvan kuće, a to se već javlja i na selu. Obitelji su sve otvorenije, roditelji su češće odsutni, na djecu — uz njih — sve više djeluju brojni drugi činioci. Očito je također da su već i na selu, a ne samo u gradu, počele prevladavati obitelji s malim brojem djece.

2. *Živa migracija (geografska pokretljivost)* značajka je današnjeg industrijskog društva. Bilo bi veoma važno uočiti značaj te migracije za današnje društvo i posebno za našu pastorizaciju; no ovdje možemo iznijeti samo neke veoma sumarne preglede i napomene.

Uz proces industrijalizacije gradovi rastu, a selo opada zbog premještanja seoskog stanovništva u grad, gdje se traži zaposlenje. Postojanje tog procesa opadanja sela i porasta gradova svima nam je poznato; kakav je njegov opseg na području metropolije, vidjet ćemo uspoređujući broj vjenčanja od g. 1955. do 1970. u našim gradskim (22) i seoskim župama.

Tablica 7

	1955.	1965.	1970.
Vjenčanja u gradskim župama	107	115	163
„ u seoskim župama	163	132	106

Vidi se da se u 15 godina u gradskim župama broj vjenčanja povećao za 51%, a za jednaki je broj pao na seoskim župama: mladi su ljudi preselili u grad još prije vjenčanja ili su se tamo doselili s roditeljima već kao djeca, a sad su sklopili ženidbu.

No u grad ne sele samo mladi ljudi koji tamo sklapaju brakove. Na mnogim se seoskim župama mladeni vjenčavaju u rodnoj župi, ali odmah nakon vjenčanja nastanuju se u gradu. Ilustrativan je u tom pogledu primjer oveće istarske seoske župe Žminj: u toku g. 1967., 1969. i 1971. — među mladim parovima koji su nakon vjenčanja trebali ostati u župi jer je iz župe mladoženja — više od polovice je odmah poslije vjenčanja napustilo selo i nastanilo se drugdje, gotovo uvijek u gradu.¹³

Tablica 8

Mladi parovi župe Žminj nakon vjenčanja

	Trebali ostati u župi	Ostali u župi	Nastanili se drugdje
1967.	20	11	9 (45%)
1969.	17	6	11 (65%)
1971.	22	9	13 (59%)
Ukupno	59	26 (44%)	33 (56%)

¹³ God. 1971. mladi parovi otišli su: u inozemstvo (Švedska) 2, u Rovinj 4, u Pulu 3, u Izolu 2, u Vodnjan 1, u Sv. Petar u šumi 1.

No i obitelji koje su se osnovala i u početku ostale u rodnoj župi, nerijetko se kasnije premještaju, većinom prema gradu. Opseg te migracije ustanovili smo za župe manjih gradića i za seoske župe od g. 1955. i 1965. naovamo; za migraciju obitelji u većim gradovima dobili smo podatke samo od župe Sv. Nikola — Rijeka.

Tablica 9

Migracija obitelji

	1955—72.	1965—72.
U župi Sv. Nikola - Rijeka	40 ⁰ / ₀	13 ⁰ / ₀
U župama manjih gradova	11 ⁰ / ₀	9.2 ⁰ / ₀
U seoskim župama	17 ⁰ / ₀	10.8 ⁰ / ₀

Svako je premještanje iz jedne sredine u drugu za obična čovjeka spojeno s velikim duhovnim problemima, tako da on uz mnoge žrtve prilagođuje svoj život novom ambijentu. Posebne teškoće osjećaju ljudi koji sa sela prelaze u gradsku sredinu: kod njih najčešće stradava vjerska praksa, budući da s ostalim seoskim običajima oni u novom ambijentu napuštaju i vjerske običaje. — Živa pokretljivost današnjeg industrijskog društva traži da i pastorizacija izgradi nov stil i nove metode rada, na što izričito pozivaju dokumenti Svete Stolice.¹⁴ Tradicionalna je pastorizacija prilagođena stabilnom i nepokretnom agrarnom društvu: ta se tromost, međutim, u praksi zadržava i danas, a zbog toga nastaju velike štete i otpadi u tijelu Crkve. Posebna pastorizacija obitelji — o kojoj će biti govora i na ovom tečaju — hitan je zov današnjeg vremena; a posve je osobitu brigu potrebno osigurati obiteljima koje prelaze sa sela u grad.

3. *Produžena odijeljenost bračnih drugova* gdje su jedan ili oboje daleko od obitelji (zbog rada u inozemstvu ili u dalekim krajevima naše zemlje, zbog putovanja na brodovima itd.) dovodi do ozbiljnih iskušenja međusobnu vjernost a nerijetko i do obiteljskih tragedija, o čemu nam govore svjedočanstva naših dušobrižnika za radnike u inozemstvu.¹⁵ Život supruga koji je duže vrijeme odijeljen težak je problem za dušobrižništvo. — S tim u vezi župnicima je u našem upitniku postavljeno pitanje (br. 11): »Koliko ima u župi obitelji u kojima jedan bračni drug obično izbiva 15 i više dana?«

Gradske župe iz Rijeke i Pule nisu odgovorile (vjerojatno ne mogu doći do podataka).

Od župa manjih gradića visoke brojeve odsutnih (100—250) bilježe riječko-senjske župe Ogulin, Crikvenica i Kostrena, a znatno manje Mali Lošinj (17) i Poreč (6).

Kod seoskih župa vidimo različito stanje: istarske župe navode samo rijetke pojedince (Žminj 4, Marčana 1); krčke župe imaju nešto više odsutnih, najviše Punat (20); riječko-senjska župa Cetingrad navodi čak 200 odsutnih.

Prema navedenim podacima izlazi da bi na području Istre bio samo manji broj obitelji gdje supruzi žive duže vrijeme odijeljenim životom; taj je problem osjetljiviji u krčkoj biskupiji, a najjače je izražen na riječko-senjskom području.

¹⁴ Usp. SVETA KONGREGACIJA ZA BISKUPE: *Uputa o pastoralnoj brizi za migrante* (Kršč. sadašnjost, Zagreb 1969.); SVETA KONGREGACIJA ZA KLER: *Opći direktorij za dušobrižništvo turizma* (Kršč. sadašnjost, Zagreb 1969.).

¹⁵ Usp. S. TUŠKAN: *Problemi razdvojenih obitelji*, u: *Bogoslovska smotra* (zbornik) 1972., 1, str. 81—92.

4. *Rastave brakova.* Raspadanje patrijarhalne obitelji uslijed procesa industrijalizacije i urbanizacije u društvu posvuda dovodi do povećanja bračnih rastava. U Jugoslaviji se nakon rata broj rastava više nego udvostručio, tako da je npr. g. 1939. na 1000 stanovnika bilo 0.5 rastava, a 1966., također na 1000 stanovnika, sklopilo se 8.6 brakova i razvelo 1.2.¹⁶ Najviše rastava imaju područje uže Srbije, Vojvodine i neki dijelovi Hrvatske. . . — Pitamo se: kakvo je stanje među katolicima u našoj metropoliji?

U pomanjkanju točnijih statistika — i zapravo ikakvih podataka — moramo se ograničiti samo na osnovnu informaciju. Župnicima je u upitniku postavljeno općenito pitanje o rastavama: »Koliko ima u župi rastavljenih brakova katolika?« (br. 10). Primili smo odgovore iz manjih gradova i seoskih župa, a župnici iz većih gradova nisu mogli odgovoriti (jedan župnik kaže samo: mnogo!).

Za župe 5 manjih gradova (koje sve zajedno imaju oko 19.000 katolika) odgovoreno je da imaju 126 rastavljenih brakova.

Seoske župe (koje sve zajedno broje oko 10.000 katolika) navele su ukupno 27 rastavljenih brakova na svom području: to znači da bi na 1000 seoskih katolika došlo nešto manje od 3 rastavljena braka. U župama manjih gradova izgleda da ih ima znatno više: oko 7 rastavljenih brakova na 1000 katolika.

Ti proračuni temelje se na pretpostavci da su doneseni podaci o rastavljenim brakovima točni, no čini se da oni nisu svugdje posve pouzdani: moguće je da u gradićima svi slučajevi nisu župniku poznati. . . Ipak, i takvi nam izvještaji kazuju da problem rastavljenih brakova postoji i na seoskim župama, a sigurno je još mnogo akutniji u gradu.

5. *Mješovite ženidbe.* Primorsko područje s Istrom i otocima bilo je do prije nekoliko desetljeća tradicionalno katolički kraj s malim brojem inovjeraca, dok u kontinentalnom dijelu riječko-senjske nadbiskupije uz katolike već stoljećima živi pravoslavno stanovništvo. Ipak se u tradicionalnom seoskom ambijentu pripadnici dviju konfesija nisu znatnije miješali, tako da je mješovitih brakova bilo malo.¹⁷ Poslijeratna živa migracija, međutim, dovodi do sve jačeg miješanja stanovništva raznih konfesija i vjera, a to se napose jako opaža u većim gradovima. O tom nam govori već općenit pogled na nacionalni sastav stanovništva općine Rijeke i Pule, kako je došao do izražaja pri popisu g. 1971.¹⁸

	Općina Rijeka	Općina Pula
Hrvati	77.3	71.9
Srbi	9.4	9.1
Slovenci	2.8	(?)
Talijani	1.9	6.4
Neopredijeljeni	4.9	5.5
Svih stanovnika	160.630	70.079

¹⁶ Usp. M. MIADENović: *Uvod u sociologiju porodice* (Rad, Beograd 1969.), str. 280.

¹⁷ Npr.: na 200 crkvenih brakova koji su g. 1939. sklopljeni u krčkoj biskupiji nijedan nije bio mješovite vjere.

¹⁸ Usp. *Vjesnik u srijedu* od 7. lipnja 1972., str. 5.

Uz narodnosti većinom katoličke (Hrvati, Slovenci, Talijani) vidimo da ima i visok postotak Srba, a nisu navedeni Muslimani. . . Poznato je k tome da ima i protestantskih i drugih skupina.

U novim prilikama dolazi do mješovitih ženidbi mnogo lakše nego nekad, pred 30 ili više godina. Kakvo je u tom pogledu stanje na području naše metropolije? Naš upitnik postavio je s tim u vezi nekoliko pitanja da ustanovimo omjer mješovitih ženidbi među katoličkim crkvenim vjenčanjima. Nismo u mogućnosti ništa reći o brakovima koje su katolici i nekatolici sklopili samo civilno ili po nekom nekatoličkom obredu; razmjere mješovitih ženidbi koje su sklopljene po katoličkom obredu donosimo u tablici 10.

Tablica 10

	1955.	1965.	1970.
Župe većeg grada	0.9	5.8	8.6
Župe manjih gradića	2.3	6.2	3.1
Seoske župe	—	0.8	1.9
Ukupno mješovitih ženidbi	1.0 (4)	3.0 (13)	5.4 (18)

Vidi se da je najviši postotak mješovitih ženidbi u župama većega grada, a najmanji u seoskim župama, gdje je katoličko stanovništvo najviše homogeno. — Osim toga, valja primijetiti da su mješovite ženidbe u porastu: najviše u velikom gradu, ali također i u seoskim župama.

O postojanju obitelji mješovite vjere u našim župama govore i podaci o krštenicima g. 1971.; tada je, naime, bilo krštenih iz mješovitih ženidbi:

— u župama većega grada	6.4%
— u župama manjih gradića	2.8%
— u seoskim župama	1.7%

Ukupan razmjer krštenih iz mješovitih ženidbi bio je: 4.1% (35). Najviše krštenih iz mješovitih ženidbi imala je župa Kozala (15, tj. 11%), a od seoskih župa jedino Punat (3, tj. 23%).

U razvijenim zemljama, gdje je stanovništvo konfesionalno miješano, ima mnogo više mješovitih ženidbi nego kod nas: tako je u Njemačkoj g. 1958. na 100 brakova među katolicima bilo 66 mješovitih. Nešto slično je stanje u SAD.¹⁰ Iako ne u tolikoj mjeri, pastoralni problem mješovitih ženidbi počinje ipak biti ozbiljniji i kod nas.

6. *Samo civilno sklopljeni brakovi katolika.* Za orijentaciju pastoralne djelatnosti u župi važno je voditi brigu o brakovima koje katolici sklapaju samo civilnim oblikom, ne osvrćući se na crkvene norme — što u crkvenoj zajednici predstavlja očit nered. O raširenosti prakse samo civilnih brakova među katolicima nemamo cjelovitih podataka. Naš upitnik postavio je župnicima pitanje (br.9): »Koliko ima u župi samo civilno sklopljenih brakova katolika?« Osim toga, za g. 1970. i 1971. tražio je da se naznači broj tako sklopljenih brakova.

¹⁰ B. HÄRING: *Sociologia della famiglia* (Ediz. Paoline, Roma 1962.), str. 290

Župe iz većih gradova nisu bile u mogućnosti da odgovore; one iz manjih gradića dale su uglavnom približne procjene o broju civilno vjenčanih u župi: tako proizlazi da su u tim župama ukupno 472 samo civilno sklopljena braka.

Pouzdanijima se mogu smatrati podaci iz seoskih župa: tu ima 68 takvih brakova, što znači da na 1000 katolika dolazi oko 7 samo civilnih brakova. Taj je razmjer mnogo nepovoljniji u župama manjih gradova, gdje na 1000 katolika dolazi čak 25 samo civilno sklopljenih brakova. Među tim župama u gradićima najviši prosjek takvih brakova imaju Kostrena (70 na 1000 katolika) i Crikvenica (37 na 1000 katolika). Među seoskim župama, civilnih brakova katolika imaju iznad prosjeka u Istri Sv. Lovreč Porečki i Vižinada, a na Krku Punat.

Ako gledamo na sve brakove koje su katolici sklopili u godinama 1970. i 1971., tada proizlazi da je u župama manjih gradova (bez Ogulina) bilo 21% samo civilnih brakova, a na seoskim župama 7.3%.

O postojanju samo civilnih brakova među katolicima govore i podaci o krštenicima 1971: tu se vidi kolik je omjer djece iz takvih brakova u odnosu prema svima krštenicima. Krštenika iz obitelji gdje su roditelji samo civilno vjenčani bilo je g. 1971.:

— u župama većih gradova	26%
— u župama manjih gradova	24%
— u seoskim župama	5%

U gradskim župama svaki četvrti krštenik dolazi iz obitelji gdje roditelji nisu crkveno vjenčani. Viši postotak od prosjeka imaju župe Sv. Nikola (36%) i Kozala (34%) u Rijeci, Crikvenica (34%), Mali Lošinj (35%) i Poreč (30%); među seoskim župama Cetingrad (8%).

7. *Običaj da mladeni prije crkvenog vjenčanja pođu stanovati zajedno* (»samodošlost«) znači kršenje crkvenih moralnih normi i kao takvo je za pastozaciju ozbiljan problem. Koliko je ta praksa raširena u metropoliji? — Pitanje koje je s tim u vezi naš upitnik upravo župnicima (br. 19) glasilo je: »Među crkveno vjenčanim parovima 1971. god. koliko ih je prije vjenčanja stanovalo zajedno više od 2 mjeseca?« Prema stiglim odgovorima (a odgovorili su svi župnici) ustanovili smo da je prije vjenčanja stanovalo zajedno:

— u župama većih gradova	18% parova (33)
— u župama manjih gradova	14.4% parova (18)
— u seoskim župama	32.4% parova (35)

Prema izvještajima župnika, dakle, proizlazi da su seoske župe imale dvostruko viši postotak parova koji su već prije vjenčanja duže vrijeme stanovali zajedno nego je to slučaj u župama gradova, bilo većih ili manjih! Ovdje se ne bi moglo govoriti o utjecaju grada ili industrijskog društva na selu, nego o tradicionalnim seoskim navikama, koje su u raznim sredinama različito ukorijenjene.

Među gradskim župama imali su viši postotak od prosjeka Poreč (33.3%), Gospa od mora - Pula (31.3%) i Kozala - Rijeka (24.3%), a među seoskim župama Cetingrad (82%) i Novalja (53%).

8. *Nezakonita djeca*. U prijašnjim se vremenima veći ili manji broj nezakonite djece smatrao znakom višeg ili nižeg seksualnog morala među nekim stanovništvom. U današnje vrijeme raširenosti brojnih kontracepcijskih sredstava i prakse abortusa to — samo po sebi — više ne mora biti mjerilo veće ili manje moralnosti. Ipak ovdje iznosimo postotke o nezakonitoj djeci među krštenima g. 1971.

Među krštenima 1971. bilo je nezakonitih:

— u župama većih gradova	2.5% (9)
— u župama manjih gradova	3.4% (11)
— u seoskim župama	1.7% (3)
Ukupno	2.7% (23)

Nezakonite djece bilo je među krštenima 1971. ponešto iznad prosjeka u Poreču (6.5%) i u Crikvenici (4.1%).

9. *Praksa abortusa* kao načina za odbijanje neželjenog poroda ima već dugu povijest u nekim dijelovima sjeverne Hrvatske, ali nije poznato da bi ona u daljnjoj prošlosti bila raširena na području metropolije. Otkada je ta praksa g. 1952. u Jugoslaviji legalizirana na temelju medicinske, eugeničke ili pravne indikacije (a 1960. proširena i socijalnom indikacijom), ona se javno — bar za određene slučajeve — preporučuje i sve više širi.²⁰

Kršćanska nauka ocjenjuje abortus kao težak zločin ubojstva nevinog ljudskog bića, a Crkva ga u praksi nastoji među svojim vjernicima suzbijati, zaštićujući pravo nerođene djece na život. — U našem upitniku »Problematiči obitelji u metropoliji postavljeno je župnicima pitanje (br. 20): »Prema vašoj procjeni, koliko se abortusa godišnje izvede među vašim župljanima?«

Na to pitanje dano je najmanje odgovora: neki određeni odgovor ima samo svaki treći upitnik, a svi ostali ili su odgovorili »nepoznato« ili nisu dali nikakva odgovora.

Odgovorila su tri župnika iz manjega grada: 5, 7, »možda 100??«; zatim dva župnika sa sela: 5—10, 2—3? Očito se radi tek o nagađanju, jer se prakticiranje abortusa najčešće sakriva pred javnošću i posebno pred župnikom.

Podaci o »legalnim« abortusima pri raznim ustanovama drže se »pod diskrecijom«. Poneki se prigodice ipak objave; tako se za SRH navode brojevi abortusa:²¹

1957.	10.468
1960.	18.287
1965.	43.662
1968.	43.034.

Za općinu Sestvete (kraj Zagreba) navodi se broj živorođenih i broj registriranih pobačaja:

	Živorodeni	Registrirani leg. pobačaji
1966.	320	255
1970.	417	335

²⁰ Usp. Z. HORVATIĆ: *Ispitivanje znanja o planiranju obitelji — žena koje su imale artifičijelni pobačaj u populaciji žena pod Patronažnom službom Doma zdravlja Sestvete*; u: *Vjesnik medicinskih sestara primaljskog smjera SRH*, god. XIX. ,1—3, str. 9.

²¹ Z. HORVATIĆ, n. članak.

Koliko se kod nas u metropoliji praktikiraju abortusi? Ništa ne možemo reći o tajnim, »nelegalnim« abortusima; o tzv. »legalnim« abortusima dobili smo od kompetentnih osoba neke opće informacije.

U Rijeci se tjedno izvrši oko 100 (do 120) abortusa: godišnje bi to bilo oko 5—6000.

U Puli se tjedno izvrši oko 30 abortusa, što bi godišnje naraslo otprilike na 1500 (g. 1971. u Puli je rođeno oko 1700 djece).

U općini Pazin, za razliku od Rijeke i Pule, u većini je seosko stanovništvo, pa su abortusi rjeđi: godišnje oko 50 (do 60) slučajeva. Napominjemo da općina ima oko 20.000 stanovnika, a g. 1970. bilo je 264 rođenih.

10. *Pouka zaručnika* prije vjenčanja u današnje vrijeme poprima sasvim osobitu važnost. Današnja novoosnovana obitelj ne ulazi, kao nekad na selu, u neki stabilan tradicionalni svijet, gdje će biti okružena brojnom rodbinom, starijima i kućnim prijateljima, koji im mogu biti uvijek na pomoći. Mladi par danas, osobito u gradu, otisne se gotovo sam — recimo tako — na nepoznato more zajedničkog života, gdje će se sukobljavati s brojnim problemima, koje nova obitelj mora sama rješavati. Zaručnička priprava za brak i obiteljski život trebala bi danas da bude stvarno i ozbiljno uvođenje mladih ljudi u problematiku novoga, obiteljskog života u koji će uskoro ući. Kako se ta priprava održava u našim župama?

Upitnik je glede pouke zaručnika prije vjenčanja pitao: a) koliko se puta pouka drži, b) koliko ona traje i c) što se pri tome obrađuje. Promotrimo odgovore!

a) Koliko se puta pouka drži? 1 put (2 župe), 2 puta (7 župa), 3—4 puta (5 župa), 5—6 puta (1 župa), 8—9 puta (2 župe).

b) Koliko traje pojedini sastanak? 1 sat (7 ž.), 1.30 (5 ž.), 2 sata (5 ž.)
Koliko se ukupno sati pouke održi?

1.30 — 2	3 župe (18%)
2 — 3	6 župa (35%)
4 — 6	6 župa (35%)
Više od 6	2 župe (12%)

c) Što se u pouci obrađuje? Odgovore možemo razvrstati u nekoliko skupina.

1. Objasni se značaj kršćanske ženidbe i obavi priprava za ispovijed i pričest (4 župe).

2. Iznosi se kraća pouka o vjeri te priprava za ispovijed i pričest; zatim nauk o kršćanskoj ženidbi i upute o uvjetima za skladnu obitelj (5 župa).

3. Kratko se govori o vjeri, opširnije o ženidbi i obitelji; o psihologiji muž-žena, o odnosima u braku i obitelji, o zahtjevima trajne ljubavi; zatim o djeci i kontroli rađanja (kontracepciji i abortusu): tako 6 župa.

Kod svih se skupina osim toga ponešto govori o proslavi ženidbe.

Vrijedi možda posebno navesti program pripravnog tečaja za zaručnike koji treba da prođu zaručnici iz svih župa u Puli: održava se neprekidno u toku godine, jedanput tjedno po jedan sat, s ukupno 6 sastanaka. Teme su: že-

nidbena psihologija, sakrament ženidbe, nerazrješivost ženidbe, fiziologija braka i kontrola rađanja, kršćanska zrelost (vjera odraslih), odgojna uloga roditelja u obitelji. Osim toga, nadležni župnik obavi sa zaručnicima neposrednu pripremu na vjenčanje (2 ili 3 sastanka).

Osvrćući se na dosad izneseno, vidimo da se priprava zaručnika za ženidbu održava posebno u svakoj župi (izuzev u Puli), često i za svaki par posebno, tako da se silom prilika mora ograničiti samo na najneophodnije točke, a građu bira pojedini župnik po svom nahođenju. — Može li takva pouka stvarno napraviti zaručnike da u današnjem gradskom ambijentu ostvare kršćanski bračni i obiteljski život? Kratka pouka od nekoliko sati prije vjenčanja očito ne može zadovoljiti.

Pastoralisti upozoravaju na veliku površnost, a često i na nedopustivu lakomnost kojom neke župe upućuju zaručnike u novi, zajednički život usred zah-tjeva urbanoga društva: dok se za prvu pričest ili krizmu djece održavaju pri-premni tečajevi ne samo u toku mjeseci, nego i u toku godina, i to onda kad su ta djeca jedva sposobna prihvatiti nešto što bi kasnije moralo ravnati nji-hovim životom, zaručnicima se pred vjenčanjem, pred ulaskom u posve novi svijet bračnoga i obiteljskoga života, sva »priprava« nerijetko završi u 1 ili 2 sata, ako se već ne radi o kratkom dogovoru: kako održati proslavu vjenčanja! Današnje prilike u društvu hitno traže poboljšanje župske pripreve zaručnika na vjenčanje. Rješenja bi vjerojatno trebalo tražiti u smjeru tečaja za zaruč-nike, o kojima su stečena već neka iskustva u Rijeci i Puli. Možda bi se nešto slično moglo ostvariti i za seoske župe.

UPITNIK »OBITELJ U ŽUPI«

Župa		
1. Broj stanovnika u župi (barem približno)	1	. . . . .
2. Broj katolika u župi (barem približno)	2	. . . . .
3. Vaša župa je: a) gradska, b) seoska, c) gradsko-seoska	3	. . . . .
4. Koliko je crkvenih vjenčanja bilo u župi g. 1955.	4	. . . . .
a) Broj parova (ili bar jedan član) iz župe	a	. . . . .
b) Broj parova (ili bar članova) vjenčanih izvan župe	b	. . . . .
5. Koliko je u župi g. 1955. sklopljeno mješovitih ženidbi	5	. . . . .
6. Koliko je parova g. 1955. nakon vjenčanja ostalo u župi	6	. . . . .
7. Koliko tih obitelji boravi i sada u župi	7	. . . . .
8. Broj djece u obiteljima (vjenčanih 1955., a borave u župi):		
a) obitelji bez djece	a	. . . . .
b) obitelji s 1 djetetom	b	. . . . .
c) obitelji s 2 djece	c	. . . . .
d) obitelji s 3 djece	d	. . . . .
e) obitelji s 4 ili više djece	e	. . . . .
9. Koliko ima u župi samo civilno sklopljenih brakova katolika	9	. . . . .
10. Koliko ima u župi rastavljenih brakova katolika	10	. . . . .

11. Koliko ima u župi obitelji u kojima jedan bračni drug obično izbiva 15 i više dana (rad u inozemstvu, mornari itd.)	11	. . . . .
12. Koliko je bilo crkvenih vjenčanja u župi g. 1965.	12	. . . . .
13. Koliko je bilo mješovitih ženidbi u župi g. 1965.	13	. . . . .
14. Koliko je parova g. 1965. nakon vjenčanja ostalo u župi	14	. . . . .
15. Koliko tih obitelji boravi i sada u župi	15	. . . . .
16. Koliko je žena (iz br. 15) zaposleno izvan kuće	16	. . . . .
17. Koliko je brakova katolika sklopljeno u župi		
a) god. 1970.: crkvenih		necrkvenih . . . . .
b) god. 1971.: crkvenih		necrkvenih . . . . .
18. Koliko je sklopljeno u župi crkveno mješovitih ženidbi: God. 1970. . . . . God. 1971.		
19. Među crkveno vjenčanim parovima 1971. god. koliko ih je prije vjenčanja stanovalo zajedno više od dva mjeseca	19	. . . . .
20. Prema vašoj procjeni koliko se abortusa godišnje izvede među vašim župljanima	20	. . . . .
21. Uobičajena pouka zaručnika prije vjenčanja		
a) koliko se puta drži	a	. . . . .
b) koliko pouka svaki put traje	b	. . . . .
c) što obrađujete u pouci		. . . . .
. . . . .		. . . . .
. . . . .		. . . . .
22. Koliko je bilo krštenih u župi god. 1971.	22	. . . . .
a) Koliko tih krštenih potječe iz drugih župa	a	. . . . .
b) Koliko među krštenima 1971. ima: crkveno zakonitih		civ. zakonitih . . . . . nezak. . . . .
c) Koliko krštenih 1971. g. potječe iz mješovitih ženidbi	c	. . . . .
d) Zanimanje roditelja krštenih 1971. god. (npr. 3 poljodjelca, 4 radnika, 1 liječnik itd.):		
Očevi		. . . . .
Majke		. . . . .
. . . . .		. . . . .
. . . . .		. . . . .